

A BÁNFFIHUNYADI ISKOLA RÉGI MESTEREI

— Részlet —

Bánffihunyad a Váradtól Kolozsvárig elterülő vidék középpontja, Kától szeg legnagyobb helységévé növekedett annak következtében, hogy mint a Vigyázó-hegy alatti Bánffi-birtokok székhelye, lakosságának elégséges alkalmat nyújtott a földművelésen kívül kertgazdasággal, állattenyésztéssel, fuvarozással, kereskedéssel és iparral való foglalkozásra. Ennélfogva e mezőváros lakossága jómód és értelmesség tekintetében felülmúlta a többi vidék hasonlóképpen jobbágyi sorsban élő népességét, s így a tanulás szempontjából is magasabb igénnyel bírt, mint azoknak a falvaknak lakói, ahol alig lehetett a „klasszis” padjait gyerekekkel megtölteni.

Bánffihunyad iskolájának mesterei mindig a kolozsvári kollégium jelesen végzett növendékei közül kerültek ki. Ilyenformán mint tanítók is inkább megállották helyüket, annál is inkább, mivel legtöbbjük előzetes gyakorlatot szerzett a kollégiumbeli alsó osztályok növendékeinek oktatása közben. Jól tudom, hogy az igazgatók életkörülményeinek leírása még nem az iskola története, de az adatok szűkszavúsága vagy éppen hiánya miatt mégis csak az életrajzokban felsorakoztatott eseményekből tudhatunk következtetést levonni az intézmény fejlődésére vonatkozólag.

Összegyűjtött anyagom a rektorokat körülbelül 1670-től 1820-ig, tehát százötven éven keresztül adja. Ebből a nagyobb gyűjteményemből — szinte mutatványként — az első fél század adatait sorolom fel: az 1670—1710-es évek közti rektorokra vonatkozókat. A névsor azonban nem teljes, minthogy legfőbb forrásaimban: a kolozsvári kollégium törvényeit 1668-tól 1817-ig aláírt tanulóknévjegyzékében, valamint alumnus diákjainak 1718—1808. évről vezetett „liber expeditionis” című könyvében¹ nincsen mindenütt megjelölve az egykori növendékek életpályájának az az állomása, amelyre a kollégiumból eltávoztak. A nagyon szűkszavú adatokhoz azután igyekeztem kellett minden felkutatható utalást összegyűjtenem.

1. *Erdélyi István* (1670 táján). Az 1659. év körüli időben írta alá a kolozsvári schola törvényeit. Tehát még Apáczai Csere János igazgatása idejében lépett a diákok

¹ *Nomina studiosorum collegii Claudiaci et Liber expeditionis* a kolozsvári ref. koll. levéltárában. Az alább következő adattárban nem fogom külön jelölni, ha a forrás e két kéziratot könyv feljegyzései közül került ki.

sorába. Mint felsőosztályos tanulónak Teleki Mihály kővári főkapitány alapítványa tette lehetővé a továbbtanulást.² Az „alma mater”-től 1670 táján búcsúzott el és vitetett a hunyadi iskola rektorának.

2. *Szentgyörgyi Mihály* (1672 táján). Az 1661. év körül öltötte magára a tógát. Ezután Rhédei Ferenc volt fejedelem alumnumát nyerte el.³ 1672 táján jöttek érte, hogy kivigyék a hunyadi iskola igazgatójával.

3. *Kézdi-Vásárhelyi Kelemen* (1673 táján). Körülbelül az 1662. évben lépett a kollégium felsőbb évfolyamaiba. Ekkor az 1674-ben kivégeztetett Bánffi Dénes egyik alapítványa íteltetett az ő számára.⁴ 1673 táján nyerhette el a hunyadi iskola rektor-ságát.

4. *Küküllővári Péter* (1674 táján). Valószínűleg az 1663. évben jutott a diákok sorába s onnan 1674 táján vitték bánffihunyadi iskolamesternek.

5. *Nyiri István* (1681 táján). Feltehetőleg 1670-ben subscribált. Tanulmányait körülbelül 1681-ig folytatta. Ekkor vállalta el a hunyadi mesterséget.

6. *Kálai Lőrinc* (1686 táján). Úgy látszik, hogy 1675-ben lépett diáksorba. Tanulmányai folyamán 1682 augusztus végétől 1683 november végéig a parvisták, vagyis az alulról számított első osztály praecaptorságával bízott meg.⁵ 1686 táján lett Hunyadon iskolamesterré.

7. *Madarasi György* (1687 táján). Az 1676 körüli időben írta alá a kollégium törvényeit, s mintegy tiezenegy évre rá hagyta el az intézetet, s ment a hunyadi iskola tanítójául.

8. *Viski György* (1689 táján). Körülbelül 1678-ban lépett a kollégium felsőbb évfolyamaiba. Innen azután 1689 táján távozott el. Bánffihunyadi tanítóskodása után 1703 körül Magyarverőmonostoron, 1710-ben Damoson volt lelkipásztor.⁶

9. *Jeddi Mihály* (valószínűleg 1690.). Hozzávetőlegesen számítva, 1680-ban lett tógás diákká. 1689-ben kollégiumi seniornak választották. Még ugyanennek az évnek május 25. napján elhunyt Szathmár-Némethi Mihály kolozsvári pap és kolozs-kalotai esperes emlékére nyomtatásban is megjelent hatsoros latin verset szerzett.⁷

O tristem, cur . . . . . um!
 Cur tam dura . . . . . dera ferre jubes?
 O nostrus iterum mentes! cur felle petisti?
 Et cur lethali corda dolore foves?
 Cur gemitu tristi gemitus superaddere mandas?
 Desine! sed nostros I renovare dies.
 Michael Jeddi, Coll. Senior.

A bánffihunyadi igazgatóságot körülbelül 1690-ben nyerte el; majd ezután az 1695 körüli időben Ketesden paposkodott.⁸

10. *Teleki Mihály* (valószínűleg 1700). Feltételezhetőleg 1689-ben tett eleget a kö-zépiskolát záró vizsga kötelezettségeinek. Mint diák az 1698. szeptember 11-én elhunyt Bártai György kolozsvári pap és kolozs-kalotai egyházmegyei jegyző emlékére nyomtatásban is megjelent hatsoros latin verset szerzett:⁹

Verba Ecclesiae:
 Heus Vir! Cur nostris properas velociter ire
 Sedibus, addictas cur tibi linquis oves?
 Verba Defuncti:
 Non est quod possim vobis superesse relictis,
 Nam filo vitae parcere Parca negat.
 Ergo sacra cohors Christi, jam vestra relinquo
 Limina, coelicolum limina jam subeo.
 Michael Teleki; Coll. Alumnum.

² Apáczai-album. 56. (KLt.)

³ Uo. 62.

⁴ Uo. 55.

⁵ Hozs Pál és Ujfalusi Sámuel egyházközségi gondnokok 1682/83. évi számadáskönyve. 24/a. levél. (KLt.)

⁶ Névkönyv az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház számára. 1871: 20, 28, 42.

⁷ 1689-ben Kolozsvárt egylevelesen nyomtatott kárta a Farkas utcai templom papi székének hátára felerősítve. A papiros rongáltsága miatt Jeddi versének első két sora hiányos.

⁸ Névkönyv 1872: 6.

⁹ 1698-ban Kolozsvárt egylevelesen nyomtatott kárta a Farkas utcai templomban.

Körülbelül 1700 táján búcsúztatták ki a kollégiumból, s vitték a hunyadi iskolához mesternek.

11. *Martonosi Mihály* (1704 táján). 1697-ben írta alá a kollégiumi törvényeket. Diáksága idejében 1702-ben az etymologisták, vagyis az aluról számított harmadik osztályos gyermekek köztanítóságával bízott meg. Ugyanennek az évnek március 20-án elhunyt kiváló nyomdászunk, Tótfalusi Kis Miklós emlékére, nyomtatásban is megjelent nyolcsoros latin verset szerzett, amelynek szövegét a jelen kötet Tótfalusi-fejzetében közöljük.

Bánffihunyadra 1704 táján vitetett. Itteni rektorsága után 1712 táján Mákó lelkipásztorságát töltötte be. Itt a cinterem kőkerítését jómóddal felépíttette. Ezt bizonyítja a bejáró kaputól balra elhelyezett feliratos táblácska, amelynek szövegét maga szerkeszthette.¹⁰ A mákói egyházközség egykori történetírója tévesen értelmezte a fenti latin feliratot, s ilyenformán 1712-beli lelkipásztorul Magyarai Márton kőművesmestert tette meg.¹¹

12. *Bakany János* (1708). Valószínű, hogy neve itt „a”-zó nyelvjárásban jelentkezik s éppen ezért tulajdonképpen Bakonyi volt, minthogy ez a családnév nem volt ismeretlen az erdélyi egyházi férfiak között. Így találtam 1710-től 1717-ig Szővérdén és 1723-tól 1734(?)-ig Székesen Bakonyi Dániel református prédikátort.^{11/a}

Húsz esztendővel ezelőtt Esze Tamás, akkor a Károlyi nemzetségi levéltár igazgatója, egy 1708. november 9-én Gyaluban keltezett levélre figyelmeztetett, amelyet Bakany Mihály ottani iskolamester intézett bátyjához: „Hum[ani]ss[i]mo D[omi]no Joh[anni] Bakany: Sch[olae] B: Hunyad[iensisi] Moderatori Fratri Dil[ecti]ss[i]mo”. Soraiból megtudjuk, hogy bátyja látogatásából békeséggel érkezett haza. Együttal óhajítja, hogy „kgjlmd magára vigjázson, mért rossz az hir, most csak hamar ott lesznek a mitől kell felni, In oltalmazza meg kglmdt minden szerencsetlenségtől”. E levélhez Csataj István 1708. november 11-én Bánffihunyadon kísérőiratot szerkesztve, Orosz Pál generálisnak megküldötte, s egyúttal a kolozsvári német őrséggel kapcsolatos híreket közölt. De mi szükség lehetett arra, hogy e sorokat a kuruc parancsnoknak megküldje? Levelének záró szavai: „Nem hiszem Meltgos Gelis hogj inet igen sok elest szalithasunk a miut meg kezdtek ezen a Földön is Laboncsasodni az Emberek, en ha Lehet mind az által igjekszem.”^{11/b} A gyalui mester levele — úgy látszik — soha nem is került a bátyja kezébe.

Meg kell még jegyeznem, hogy egyikőjük neve sem jelentkezik a kolozsvári alumnus-diákok névsorában, ezért talán nem is e vidékről valók voltak, hanem a háború hullámai vethették őket ide, mint amúgy is vándortanítókat.

13. *Dálnoki István* (1712 körül). Valószínűleg 1703 táján öltötte magára a tógát. Mint felsőosztályos kollégiumi tanuló az 1709. szeptember 28-án elhunyt Szathmár-Némethi Mihály kollégiumi tanár emlékére nyomtatásban is megjelent hatsoros latin nyelvű verset szerzett.¹²

- J. O Dolor immanis! rapuit tructule[n]ta Magistru
Mors revocare gradu[m]non licet inde suu[m].
Unde fluu[n]t nostrae lacrymae, quae fluminis instar
Humectant oculos, viscera moesta gravant,
D. Sic placuit fatis, doleas non chara juvenus,
Nam placida semper forte fruar superum.
Stephanus Dálnoki; coll. Civ.

Kollégiumi tanulásának utolsó évében a közbizalom a contrascribai diáktizsztiséget ruházta reája. Innen 1712 körül kibúcsúsván, vitetett hunyadi tanítólul.

14. *Kibédi János* (1713 táján). Valószínűleg az 1704. év körüli időben lépett a kollégium felső osztályaiba, a bánffihunyadi rektorságra pedig 1713 táján vitetett. 1723-ban Bikalon találjuk. Ugyanis a papiházat Vitéz György földesúr rendelkezésére Kibédi János lelkipásztor idejében ebben az évben építették.¹³

¹⁰ 1702-ben ua. uo.

¹¹ Névkönyv 1872: 28. lásd e kötetben a Martonosi-cikket.

^{11/a} Névkönyv. 1904: LII. lap és 1898: 19. lap.

^{11/b} Károlyi nemzetségi levéltár Bp, Missilis levelek: 378, 379.

¹² 1709-ben Kolozsvárt egylevelesen nyomtatott kárta a Farkas utcai templomban.

¹³ Kiss József bikali lelkipásztor szíves adatközlése. Ugyancsak őtőle tudom, hogy az anyakönyv végére beírt papi névsor vezetéknévét Kibédi Mátyusnak említé.

15. *Illyefalvi Mihály* (valószínűleg 1714 táján). Az 1704. év körüli időben subscribálhatott. Az 1709. szeptember 28-án meghalt Szathmár-Némethi Mihály professzor emlékére — mint kollégiumi tanuló — nyomtatásban is megjelent hatsoros latin verset szerzett.¹⁴

Cur Lybitina furis? drasq: onorare sagittas
 Cur vis? heu doctos invida ferre viros!
 Cur planctu resonare jubes, renovasque dolore[m]?
 Mystas cur tantos Mors traculenta rapis?
 Cur errare jubes Coetum Doctore Celebrem?
 Nubila post Phoebum tempora moesta ferens.
 Mich. Illyefalvi; C. C.

Hunyadra 1714 táján vitetett. Itteni iskolaigazgató korában választották a ketesdi papságra. Onnan MÉRÁBA került, ahol azután be is végezte életét.

16. *Técsi Sámuel* (1716 körül). 1706 táján írta alá a kollégium törvényeit. Az 1716. év körüli bánffihunyadi rektorságából világi pályára távozott.

17. *Técsi E. András* (1717 körül). A nevét adó Técső mármarosai város lakói között „E” kezdőbetűs családnévül a XVII. század második s a XVIII. század első felében csakis az *Erdő* nevet találtam. Ez azután a törzsökös lakossághoz tartozott: már az 1600. évi összeírásban a polgárság között megjelenik Stephanus Erdeo, 1614-ben Gasparus Erdő, 1693-ban mint szolgáló s adófizető munkás ember Erdő János, mint marhátlan, gyalogszerezettel szolgáló Erdő István, a sóvágók között másik Erdő István, 1715-ben Erdő Gáspár és 1720-ban két Stephanus Erdő.¹⁵ Tekintettel arra a körülményre, hogy e családnév eredetileg személynévből származott (így például Uglya birtokosa 1389-ben Erdő fia Aprusa¹⁶), mutatja e polgárcsaládnak abból az időből való származását, amikor e név még mint egyéni (személyi) név volt közhasználatos. Tehát e Técsi András is az *Erdő-család* tagjai közé tartozott, apja pedig, vagy János, vagy valamelyik István szegénysorsú munkásember lehetett. Técsi az 1707 körüli időben lépett Kolozsvárt a diákok sorába, s mint kollégiumi tanuló az 1709. szeptember 28-án elnyugodott Szathmár-Némethi Mihály professzor emlékére nyomtatásban is megjelent nyolcsoros latin verset szerzett.¹⁷

Asperum praebent fera fata vultura:
 Legibus duris, super esse mundo
 Quae sinunt nullum sibi subditorum,
 Colla prementes.
 Ense morborum variisque turbis
 Inscio, Clarum cumulando saeva
 Mors rapit, nulli remanere posse
 Fata dedere.
 Andreas Tetsi, Coll. Civ.

A bánffihunyadi rektorságra 1717 táján vitetett.

18. *Tatai A. K. János* (1718). A jóigyekezetű, szép készültségű, de a falusi élet kezdetleges körülményei közé menthetetlenül eltemetkező, könyvkedvelő értelmiségi ember példája Tatai A. K. János. Jóllehet még későbbi élete folyamán is a régi emlékeket, külföldön vásárolt értékes könyveit, továbbá a németországi Frankfurtban s a hollandiai Franekerában készített egyetemi jegyzeteit és másolt kéziratait nagy becsben őrizgeti, végakarátában arra a fiára hagyományozza, aki megbecsüli és tanulni fog; azonban faluról falura váltogatva állomáshelyét, eléggé bőségesen fennmaradt egykorú adatok között semmi jelentősebb értékű emléket nem hagy maga után. Bár nem feledi, sőt szereti hangoztatni régi klasszikus műveltségét, hiszen diákos tanulmányainak befejezése után egynegyed század múlva született fiát is „Cassander” névre keresztelteti; könyvtárát azonban tovább nem gyarapítja, s ez tanúsítja, hogy csupán az emlékekből táplálkozván őrizte meg a fonalat a klasszikus világgal és a maga korának tudományos életével.

¹⁴ Lásd a 12. sz. jegyzetet.

¹⁵ Bélay Vilmos: Máramaros megye társadalma és nemzetiségei. 205–7.

¹⁶ I. h. 209. (Az „Aprusa” alapszava valószínűleg az apró melléknév).

¹⁷ Lásd a 12. sz. jegyzetet.

Született az 1691. év táján. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy 1754-ben bekövetkezett halála alkalmával sírkövére a 63. életévet vésték fel. Tanult Kolozsvárt a református kollégiumban, ahol 1710 körül írta alá az iskola törvényeit, s lépett a felső évfolyamokba. Ekkor azután alumnumot nyerve tudását Zilahi Sebes András és Baczoni Incze Máté, a filozófia és a nyelvek tanára, valamint Szathmár-Némethi Sámuel, a teológia professzora irányítása mellett gyarapította tovább. Az 1716. évben a Rudimenta, vagyis a kezdéstől számított második osztály köztanítóságával bízott meg, s mint ilyen, magyar nyelvű verset szerzett Baczoni Incze Máté kolozsvári lelkipásztor 1716. december 7-én elhunyt anyósának: Bogdányi Sajgó Mihály mármaroszigeti pap özvegyének, Boros-Jenei Annának egylevelesen nyomtatott eulogiámára.¹⁸

Oh! sok változások közzé tétettetett
 Jajos bánatoknak czélul ki-tétegett
 Nyavalyákra 's búkra születtetett
 Ember, ki vagy földből teremtettet.

Mit vélsz magad felől? hogy e rossz világhoz
 Virághoz hasonló mulandó javához
 Ragaszkodol; mint egy vasmatskához,
 Nem tudod? hogy veszélyt te reád hoz.

De ki meg-utállja világot, és bizik
 Istenben, az soha meg-nem tsalatkozik
 Dolgaiban, de innét vitetik
 Mennyországba, 's az URral lakozik.

Ez boldogul ki-mult *Jenei Annának*
 Bizony volt ily hiti, mert ő ez világnak
 Nem hitt soha mulandó javának,
 De az élet örökös URának.
 Tatai A. János Coll: *Al: Rudim: Praec.*

Verse közhelyekből, illetőleg idézetekből szerkesztett megemlékezés. Nem jobb és nem rosszabb a XVIII. század eleji hasonló termékekénél. Tekintettel azonban arra a körülményre, hogy éppen e korszak nem termelte ki a maga igazi költőjét, még a közepes értékű poétai munkák is megőrzendők.

Kollégiumi élete folyamán Tatai az adessori diáktisztséget is elnyerte, s mint ilyen az 1718. június 6-án elhunyt Kemény Zsigmondné gr. Bánffy Krisztina temetésére hasonlóképpen szerzett emlékverset.^{18/a} Valószínűleg az 1718. évben búcsúzott ki, minthogy a bánffihunyadi iskolához hívatott meg rektorul. Innen azután egy-két évi tanítóskodás után Zentelkére vitetett papnak,¹⁹ ahol egészen 1722-ig lelkipásztoroskodott. Tatait azonban — úgy látszik — sarkallta a továbbtanulás vágya. A szokottnál idősebb kora ellenére is — hiszen ekkor már 32. évét taposta — külföldi akadémiák látogatására szánta el magát.

1723. február 7-én már az Odera melletti Frankfurtban van; ugyanis ekkor vásárolta meg Goerizius Kristóf Konrad: Papatus Irrationalis című munkáját három brandenburgi félgarasért.²⁰ Minthogy azonban nevét az 1723. év augusztus havában e városban tartózkodó Pataki Sámuel naplójában nem említi,²¹ valószínű, hogy Tatai ebben az esztendőben utazgatással töltve idejét, állandóan nem tartózkodott Frankfurtban. Különben ezt bizonyítja az a körülmény is, hogy az egyetem anyakönyvébe neve csak a következő év január 27-én vezetettet be.²² Innen azonban csakhamar Hollandiába távozott, ahol 1724. május 10-én iratkozott be a franekerai egyetemre.²³

¹⁸ Egyetlennek ismert példánya a kolozsvári ref. koll. nagykönyvtárában.

^{18/a} ITK. 1908: 69.

¹⁹ A Nomina studiosorum bejegyzése tévesen írja széki papnak, minthogy e névsornak valamivel korábbi másolata határozottan Zentelkét nevezi meg. Különben is Szék város nagy egyházközségének papjától megkivánták a külföldi akadémiái végzettséget, amiről akkor Tatai még nem számolhatott be.

²⁰ E könyvpéldány a kolozsvári ref. koll. nagykönyvtárában R. 211. sorszám alatt beosztva.

²¹ Török István: Magyar ifjak külföldi egyetemeken. (ProtKözl. 1887. 446-47.)

²² Zoványi Jenő: A magyarországi ifjak az Odera melletti frankfurti egyetemen. (ProtSzle 1889: 194.)

²³ Hellebrant Árpád: A franekerai egyetemen tanult magyarok. (TT 1887: 300.)

Itt találkozott két nála ifjabb kolozsvári iskolatársával, mégpedig Verestói Cséri Györggyel és Csepreghi Turkovics Ferencsel, a későbbi kolozsvári professzorokkal. Verestói kéziratban fennmaradt önéletrésében felsorolta, hogy Franekerában töltött ösztendei tanulások alatt jogi, bölcsészeti, teológiai, világ- és egyháztörténeti, valamint nyelvészeti előadásokat, zsidó és keleti nyelveket, továbbá bonctant s vegytant hallgatott.^{23/a} A két esztendővel korábban kijött Verestóinak és Csepreghinek egyetemi tanulása több időre terjedvén, több lehetősége is kínálkozott a különféle ismeretek elsajátítására, Tatai azonban valószínűleg csak a bölcsészeti és teológiai tudományok hallgatására szánhatta idejét. Különben tudjuk, hogy akadémiai éveit ő sem töltötte hanyélessel. Saját munkájáról ugyan nincsen adatunk, csupán egy, nyomtatásban is megjelent latin nyelvű üdvözlő verse ismeretes, amellyel Verestóinak „De palma ardente” című s 1725-ben Franekerában megjelent terjedelmes értekezését köszöntötte.^{23/b} Ezzel szemben azonban szorgalmasan jegyezte és kivonatolta az egyetemi vitatkozásokat és a professzorok műveit. Mai napig is megmaradt egyik kéziratot kötetében feljegyezte, hogy Antiquitasok című kéziratgyűjteményét az Odera melletti Frankfurtnban írta le és Franekerában köttette be. Továbbá Franekerában lemásolta Capelli Lajos Comment. in Xr. Testam. című munkáját 48 lapnyi terjedelemben, ezen kívül a dordrechi zsinat iratait, majd 1725. július 22-én egy 507 lapnyi terjedelmű teológiai mű másolását végezte be. Valószínűleg ugyanitt fejezte be a feljegyzéseiben is emlegetett Symbolica Theológiát is; ez azonban kötetlenül maradt. Külsőországokban létele alatt gyarapodó könyvtára számára nyomtatott munkákat is vásárolgatott. Így szerezte meg Stockius, Lukás és Linda és Felix Bidenbach egyes műveit is.²⁴

Egyetemi tanulmányait befejezve, a három iskolatárs 1726. szeptember 26-án együtt hagyta el Frankerát. Harlingán át hajón utaztak Hamburgig. Innen szárazföldi úton Vratislava felé tartottak, ahonnan kezdve Verestói és Csepreghi Bécsen keresztül indult hazafelé és 1727. február 2-án érkeztek meg Kolozsvárra, Tatai azonban, mivel pénze hihetőleg fogytán volt, elválásuk helyétől más, rövidebb utat választva, indult vissza Erdélybe.^{24/a}

Hazaérkezése után egy ideig mit sem tudunk Tatairól, legközelebb azonban már mint kolozsi pappal találkozunk. Ugyanis 1734. április 20-án kötelezvényt írt alá, hogy amennyiben a katolikusok által elvett quartát az itteni egyházközségnek sikerülne visszaszereznie, abban az esetben lemondana a kárpótlásul kapott fizetésjavításról.²⁵ 1741 júniusában már ismét Kalotaszegen találjuk, mint kalotaszentkirály-zentelki pap írta alá a Mária Teréziának tett homágiális eskü könyvét.²⁶ Ugyancsak mint kalotaszentkirályi lelkipásztorról van emlékezet 1743. december 5-én. Ekkor ugyanis a saját és felesége, Sebesi Kannás Judit nevében 90 magyar forintért eladta Csávási Szűcs János civisnek és felesége Pálfi Máriaának Kolozsvárt a Belső-Közép utca déli során a Középkapu mellett levő szegeletházukat, amelynek szomszédai napkelet felől a várfal melletti utca, napnyugatról pedig Kovács Szabó György uram háza. A vételár összegét azonban — úgy látszik — teljes egészében csak 1745. március 12-én kapta meg, de ekkor már másutt, mégpedig Damoson volt lelkipásztor.²⁷

A következő 1749. év folyamán is Damoson találjuk. Február 24-én itt született egy fiacskája, akit Hunyadi Sz. Márton lelkipásztortársa²⁸ Cassander névre keresztelt. Úgy látszik azonban, hogy ebben az évben súlyos betegségbe esett, mivel szeptember 24-én könyvei és akadémiai kéziratai felől végrendelkezett.

Megható e régi könyvek, fiatalkori emlékei iránt érzett szeretete, amely következő szavaiban is megnyilvánul: ha igyekszik tanulni, a felsorolt néhány könyv és kézirat „legyen Lázár Fiatskámé; De mig nem kívántatik, kezében nem kell adni, azután pedig ha hasznokat tudja venni, övéi légyenek. De a' Több Atya fiaknak részetskéjeket ki adja belőlök. Elne vesztegesse; mert drága, és meg betsülhetetlen könyvetskéék az Eszeseknél azok.”

^{23/a} Eredeti kézirat a ref. koll. levéltárban. Közölve: ProtKözl. 1886: 122—23. és 128—130. Kivonatolva idézi Török István: A kolozsvári ev. ref. koll. története. II. 12—17.

^{23/b} Török István: II. 19.

²⁴ Tatai János 644 lap terjedelmű 4° nagyságú kéziratkötetének néhány személyes jellegű bejegyzése a kolozsvári ref. koll. nagykönyvtárban.

^{24/a} ProtKözl. 1886: 122—23.

²⁵ Névkönyv az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház számára. 1871/53, 54.

²⁶ 1741. évi homágiális eskükönyv az ErdMúz. levéltárban, Kemény József gyűjteményében.

²⁷ Eredeti adás-vételi szerződés a kolozsvári ref. koll. levéltárban. (A Névkönyv szerint — 1871: 20. — 1746-ban is Damoson pap).

²⁸ Hunyadi Sz. Márton 1741-ben gyermomonostori, 1745-ben magyarvalkói, 1754-ben bodonkúti pap. (Erdélyi ref. lelkipásztorok. Kéziratok adattár.)

Ekkor azonban még hiába írja magát „moribundus”-nak, halála mégis csak néhány évvel később, 1754. május 23-án vistai állomáshelyén következett be.²⁹ Valószínű, hogy életének utolsó éveiben már nem töltött be lelkipásztori tiszteletet. Feltételezhetőleg az öt évvel korábban kezdődött betegség hatalmasodott el rajta annyira, hogy emiatt az állandó szolgálattól visszavonulni kényszerült. Erre vall az a körülmény, hogy a kolozs-kalotai egyházmegye leltárkönyve 1754. április 13-án, tehát Tatai halála előtt negyven nappal, Vista prédikátorául Zilahi Andrászt nevezi meg.³⁰

A vistai cinteremben a templom és a harangláb közti út déli során megvan kevéssé már mállásnak indult szöveglapú sírköve.³¹

EMLEKEZETNEK KÖVE
ITT NYUGSZIK AZ UR
BAN BOLDOGUL KI
MULT TISZTELETES
TATAI IÁNOS TESTE
KI IS ÉLT 63 ESZTEN
DÖT MEGHOLT
ANNO 1754 DIE 23
MAJI

Sírdombját ma már az út vágja keresztül, kövét azonban a késői utód kegyeletesen gondozza.

Halála után — vagy mert Lázár nevű fia nem tanult tovább, vagy mert a hátrahagyottaknak szükségük volt a pénzre — az özvegy a könyvek nagyobb részét eladta. Így jutott már 1754-ben az egy kötetbe kötött teológiai kéziratgyűjtemény Csomós János kollégiumi diák, a későbbi dési pap birtokába. Ennek 1768-ban bekövetkezett halála után pedig testvérbátyja: Csomós Mihály, a kollégium jogi professzora révén kerülhetett a közös „alma mater” tulajdonába.

Gyermekei közül Sándor 1769. április 27-én írta alá a kolozsvári kollégium törvényeit. Tanulmányainak befejezése után az intézetből való kibúcsúzás emlékére — az akkori szokás szerint — könyvet ajándékozott a kollégiumi könyvtárnak. Ez a könyv pedig Goeriziusnak az a munkája volt, amelyet 1723-ban édesapja vásárolt az Odera melletti Frankfurt városában.³²

19. *Besenyei János* (1719 táján). Az 1710 körüli időben írta alá a kollégium törvényeit. Az 1716. év december 7-én elhunyt Bogdányi S. Mihályné Boros-Jenei Anna emlékére nyomtatásban is megjelent magyar nyelvű verset szerzett.³³ A bánffihunyadi tanítószóra 1719 táján vitetett. Innen azután a magyarókeréki egyházközség hívta meg papjául.

20. *Bányai István* (1720 táján). Az 1713. évi körüli időben subscribált. 1720-ban — vagy egy-két évvel később — búcsúzatott ki a kollégiumból és ment a bánffihunyadi rektorságra.

²⁹ A Névkönyv (1872:30). tévesen írja, hogy már 1711-ben is itt lett volna pap. Hasonlóképpen hibás a vistai egyházközség jegyzőkönyvébe néhány évtizeddel ezelőtt írt történelmi visszaillesztésnek az az állítása, hogy Tatai 1710-ben meghalt.

³⁰ Kéziratos leltárkönyv a kalotaszegi egyházmegye levéltárában Nagykapuson. 184.

³¹ Mészköből faragott, hasábos kiképzésű, ereszes sírkő. Szövege a déli lapon. A felirat első sora az eresz élére vésetett. Az utolsó sor alá egy nyolcszög lemetsett fele van kifaragva. Helyi munka. Kopottas állapotban. A fent közölt szöveg betűösszevonásait a nyomdai technika miatt feloldva kellett közölnöm.

³² Tatai Sándor 1776-ban kibúcsúván a kollégiumból, a viski rektorságra vitetett. Majd 1781-ben töltőri, 1782-be szelecskei, 1783-ban kidei, 1797-ben kolozsborsai pap volt. Ennek két fia ismeretes; közülök Károly 1804-ben a kolozsvári koll.-ban syntaxista, József pedig ugyanekkor grammatista volt.

³³ 1716-ban Kolozsvárt egylevelesen nyomtatott kárta a kolozsvári ref. koll. nagykönyvtárában.